

Konference 15 let poté

10. prosince 2004 Petr Sokol

CEVRO neopomnělo připomenout širší veřejnosti 15. výročí Listopadu 1989. K tomuto tématu uspořádalo mezinárodní konferenci s názvem 15 let poté, na níž pozvalo osobnosti nejen z České republiky, ale i z Polska a Slovenska.

Význam konference podtrhla i úvodní zdravice předsedkyně největší pravicové strany v Německu, Křesťanskodemokratické unie CDU, Angely Merkelové. Klíčová německá politička, která pochází z nových spolkových zemí, připomněla především paralely českého a německého roku 1989. Zmínila také výzvu, kterou v obou zemích znamená vzestup síly komunistických stran v posledních několika letech.

Konferenci následně oficiálně zahájil předseda ODS a místopředseda Senátu Mirek Topolánek, jehož projev publikujeme na straně 5. Blok úvodních projevů zakončil předseda správní rady CEVRO a místopředseda Poslanecké sněmovny Ivan Langer.

Konference byla rozdělena do dvou tematických bloků. První hledal odpověď na otázku, zda jsou středoevropské společnosti již standardními společnostmi demokratického západu nebo zda se ještě nějak odlišují postkomunistickými specifiky.

Postkomunistická nebo standardní společnost?

V rámci prvního bloku vystoupil profesor politologie a rektor Masarykovy university v Brně Petr Fiala, profesor politologie z University Karlovy Miroslav Novák, slovenský sociolog a výkonný ředitel Inštitútu pre verejné otázky Michal Vašečka, polský politolog a zpravodaj Polské tiskové agentury Zbigniew Krzyszczniak a sociolog, analytik Střediska empirických výzkumů Stanislav Hampl. Rektor Masarykovy univerzity Petr Fiala si vytkl za cíl svého příspěvku odpovědět na otázku, která stála v názvu prvního bloku, tedy zda se u nás a v dalších středoevropských státech po 15 letech jedná o standardní nebo postkomunistickou společnost.

K hledání odpovědi navrhl zkoumat postoje a mínění obyvatel středoevropských společností v předem stanovených oblastech a tato zjištění srovnávat s výsledky pozorování v západoevropských zemích. Tak to činí například projekt Eurobarometr. Při tomto způsobu zkoumání stavu středoevropských společností podle Fialy zjistíme, že v souhrnu relevantních ukazatelů se středoevropské společnosti pohybují uvnitř škály postojů zjištěných ve starších evropských demokraciích, a že nenalezneme společné soubory postojů, které by středoevropské společnosti výrazně vydělovaly z množiny všech sledovaných společností v rámci Evropské unie. V tomto smyslu se nepochybně česká či polská společnost může považovat za standardní.

Postkomunismus už není podle Fialova mínění určujícím a dominantním příznakem středoevropských společností, i když může být příznakem důležitým. Středoevropské postkomunistické země je tedy možné vzhledem k jejich charakteristikám, na základě komparace s jinými společnostmi, považovat v evropském kontextu za standardní.

Profesor Novák se věnoval srovnání stavu demokracie u nás, v Polsku a Maďarsku. Tyto země srovnával na základě dvou kritérií: jednak podle dědictví komunismu a pak podle institucionálního uspořádání politického systému. Všechny tři srovnávané země dědictví komunismu mají za sebou, ale každá jiným způsobem. V Maďarsku byl komunistický režim poměrně tolerantní už zhruba od roku 1960. Československo naopak prošlo před pádem komunismu tvrdým obdobím normalizace. U nás nebyla ani relativně tolerantní komunistická moc jako v Maďarsku ani silné a masové protikomunistické hnutí jako v Polsku. Je tedy naprosto logické, že přechod k demokracii v Československu začal velice pozdě ve srovnání s těmito dvěma zeměmi, a že jsme byli časově zhruba

na úrovni Bulharska a předstihli jsme pouze Rumunsko.

Důsledkem podařeného pokusu o normalizaci je fakt, že máme dodnes v českých zemích velmi silnou komunistickou stranu, která se navíc, na rozdíl od jiných středoevropských komunistických stran, dostatečně netransformovala.

Polský politolog Zbigniew Krzysztyniak se naopak domnívá, že po roce 1989 Česká republika ve vývoji standardní společnosti přece jenom pokročila v mnohém dál než Polsko. Společenský vývoj v Polsku a přibližování se standardům parlamentní demokracie a tržního hospodářství brzdilo několik „rušivých prvků“. Těmi největšími bylo rozdělení společnosti na vítěze a poražené, výsostné postavení odborového hnutí či zvláštní postavení katolické církve.

Rušivé prvky našel Zbigniew Krzysztyniak na české transformační cestě. Zařadil mezi ně zejména snahu o realizaci nepolitické politiky a použití nestandardních řešení při překonávání vládní krize. Ale takovým rušivým prvkem byl také strach z decentralizace státu, z přidělení větších pravomocí samosprávě a také ze zavedení institutu obecného referenda. Naopak na rozdíl od Polska měla Česká republika už od začátku 90. let jasně profilovanou politickou scénu: standardní a silnou pravicovou stranu ODS a jako jasný protipól (bez jakýchkoli pochybností ohledně programu a politické provenience) Komunistickou stranu Čech a Moravy.

Postkomunistická společnost bude podle Zbigniewa Krzysztyniaka existovat tak dlouho, dokud budou existovat mechanismy přehnaného sociálního státu, státu skoro pečovatelského, ve kterém důležitější než buzení lidské aktivity a zodpovědnosti je život na úkor budoucích generací a přerozdělování peněz v přesvědčení, že vláda (vládnoucí garnitura) lépe než on sám ví, co občan chce.

Slovenský pohled nabídl sociolog Michal Vašečka. Připomněl výrok Ralpha Dahrendorfa, že při transformaci společnosti od komunismu nebo fašismu ke skutečné demokracii je možné legislativní změny provést za šest měsíců a ekonomické změny za šest roků, ale zásadní změny v hodnotách lidí budou trvat 60 let.

Za hlavní téma současnosti pro politickou pravici Vašečka označil problém soudržnosti společnosti po oslabení vlivu náboženství a národního cítění. Sociální soudržnost není tématem levicovým, ale naopak výzvou pro konzervativce i liberály.

Komunisté na vzestupu?

Odpolední blok konference analyzoval důvody i rizika vzrůstající síly komunistů. Problematiku vypořádání s komunismem popsali zejména Ján Langoš, který nyní vede slovenský Institut paměti národa, a český poslanec Marek Benda. Historik Václav Bartuška zdůraznil ve svém vystoupení především potřebu rozšířit naši zkušenost z přechodu k demokracii i do dalších regionů současného světa. Slovenský novinář Štefan Hríb se zamýšlel nad vlivem komunistů na současnou politiku, ekonomiku a mediální oblast. Podle něho na Slovensku v těchto oblastech již mnoho komunistů nezůstalo, jejich styl chování však ano. Čestmír Čejka z Konfederace politických vězňů varoval před zhoubným působením komunismu a přiblížil osobní zkušenosti obětí komunistického pronásledování.

Konferenci, kterou po celou dobu sledoval zaplněný jednací sál Senátu, ukončila část věnovaná diskuzi.

Konference 15 let poté se stala výraznou součástí oslav tohoto významného výročí v českém pravicovém spektru.